

Janusz Sytnik-Cztertyński
Uniwersytet Jana Kochanowskiego

Analfabetyzm literacki

Pytanie o obecną kondycję słowa pisanego ma charakter złożony. Należałoby go podzielić na kilka kwestii podrzędnych:

- po pierwsze należy zapytać, czy kultura pisania ma charakter powszechny;
  - po drugie, czy ewentualna powszechność przekłada się na jakość;
  - wreszcie po trzecie, czy kultura pisania ma charakter wychowawczy?
- Zacznijmy po kolei.

Niewątpliwie Polska poradziła sobie z problemami analfabetyzmu, co było wyzwaniem jeszcze w okresie powojennym. Jak podają badania, liczba analfabetów w Polsce stanowi nikły ułamek jednego procenta. Jednakże analfabetyzm, czy też jego brak, odnosi się – wbrew pozorom – bardziej do umiejętności czytania, niż pisania. Słowo pisane jest czymś znacznie trudniejszym, wymaga nie tylko składowego dobierania liter, ale też znajomości gramatyki, stylistyki czy ortografii. Krótko mówiąc: czytanie ma wyłącznie charakter odtwórczy, pisarstwo – odwrotnie, jest procesem stricte twórczym.

Chociaż statystycznie liczba analfabetów w Polsce jest niższa od jednego procenta, to w przypadku umiejętności pisarskich ta proporcja wydaje się jednak zgoła inna. Analfabetyzm pisarski – tak go nazwijmy na użytek naszej pracy – jest ponadto złożony. Co innego zredagować wiadomość tekstową na tyle, by przekazać swoje emocje, a co innego podzielić się wysublimowaną refleksją, a wreszcie potrafić nieszablonowo ująć temat, by sprawić, aby nasza wypowiedź miała charakter twórczy również w warstwie literackiej.

Możemy więc wyróżnić trzy **rodzaje analfabetyzmu** w odniesieniu do **słowa pisanego**:

- analfabetyzm pisarski – jest to brak umiejętności wypowiedzania się i adekwatnego przekazania informacji dotyczących kwestii życia codziennego i potocznego;
- analfabetyzm redakcyjny – jest to brak umiejętności wypowiedzania się

i adekwatnego przekazywania informacji dotyczących kwestii „wyższego rzędu”;

- analfabetyzm literacki – jest to brak umiejętności wypowiadania się w warstwie formalnej i umiejętności budowy i rozumienia struktury tekstu literackiego.

Obecnie poziom owych analfabetyzmów kształtują się – jak sądzą – na następującym poziomie:

- analfabetyzm pisarski – około 25 procent populacji, przy czym odsetek ten wzrasta w odniesieniu do osób w wieku młodszym. W przypadku osób w wieku 12–25 lat odsetek ten wynosi, około 50 procent;
- analfabetyzm redakcyjny – około 50 procent, a w odniesieniu do osób w wieku 12–25 lat odsetek ten może wynosić nawet 75–85 procent;
- analfabetyzm literacki – 80 procent, zaś w odniesieniu do osób w wieku 12–25 lat odsetek ten może osiągać 100 procent (z ewentualnym ułamkiem procenta na nieliczne wyjątki).

A zatem pośród młodzieży równie niska jest liczba analfabetów pozbawionych umiejętności czytania i pisania jak i liczba osób potrafiących stworzyć tekst literacki. Dlatego na pytanie: Dlaczego pośród młodzieży prawie nikt nie pisze obecnie tekstów wartościowych? – odpowiedź staje się prosta: Bo tak niewielu to potrafi.

Wydaje się, że szkoła zupełnie zapomniała, jak silnym bodźcem wychowawczym może być nabycie umiejętności literackich. Spróbujmy wskazać przykłady:

- pozwania reguł gramatycznych, stylistycznych i ortograficznych pozwala przede wszystkim wdrożyć umiejętność poznawania zasad i korzystania z nich. Wszelkie zasady, w tym normy życia społecznego, zasady kultury czy zasady literackie mają bowiem wspólny trzon. Korzystanie z nich, bądź niekorzystanie przynosi określone konsekwencje;
- słowo pisane pozostaje. Pisząc, uczymy się pokory w mówieniu;
- dobrze zredagowany tekst wymaga wewnętrznej dyscypliny;
- słowo pisane uczy kreatywności: trzeba po prostu wiedzieć o czym się chce pisać, Pisanie to wszak coś znacznie więcej niż jedynie wypełnianie słowami kart papieru.

Słowo pisane zmusza do zastanowienia, do refleksji. Sprawia, że jesteśmy zmuszeni sięgnąć do najdalszych pokładów naszego *ja*. Ćwiczmy nasze *ja*.

Wreszcie, być może najistotniejszą konsekwencją posługiwania się sztuką literacką, jest umiejętność rozmawiania. O czym rozmawiać? To

chyba naczelné pytanie współczesnej kultury, wydaje się być przedwczesne. By zastanawiać się na temat dyskusji, w pierw bowiem należy nauczyć się ją prowadzić. Tymczasem obecna kultura informacji nie rozwinęła sposobów prowadzenia dialogu.

Odmawia bowiem podania informacji prawdziwej. Można jedynie użyć informację przetworzoną podług określonych, ogólnie przyjętych metod, podług mody, czy poprawności politycznej. Nie koniecznie zaś językowej.

Dzieci w młodszym wieku szkolnym charakteryzuje zazwyczaj prawość. Dzieci te chcą wszystko wykonać dokładnie tak, jak wskaże im nauczycielka. W świecie tym nie ma jeszcze wiele miejsca na cwaniactwo, ba, jeśli się ono pojawia – to nie jest mile widziane. Cwaniactwo, oszustwo, manipulacja, intrygantwo ujawnia się później.

Apogeum następuje w okresie gimnazjalnym, kiedy to część uczniów zaczyna próbować używania metod życia dorosłych. Jest to okres, w którym uczeń nie pozbył się jeszcze dziecinnej ufności i braku krytycyzmu, a jednocześnie wkracza w świat dorosłości i panujących tam relacji.

Największy wpływ na jego poczynania będzie mieć jednak nie aktualna rzeczywistość, ale te wartości, które przekazano mu w początkowym okresie edukacji. **Edukacja wczesnoszkolna ma tu kolosalne znaczenie. Ona to bowiem uczy odróżniania tego co dobre, od tego, co złe.**

W tej właśnie drodze edukację może wspomóc sztuka literacka, kształtując język mówiony i pisany dziecka.

Pod redakcją
Alicji Giernakowskiej i Anety Jałowieckiej

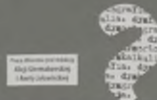
Jak przezwyciężyć trudności w nauce? Przewodnik dla nauczycieli i rodziców

W publikacji zaprezentowano liczne wskazówki do pracy z dzieckiem, które ma trudności w nauce (w klasach I–III). Wskazówki zostały sformułowane na bazie doświadczeń autorów.

Ponadto Czytelnik znajdzie tu sprawdzone w praktyce przykłady ćwiczeń, scenariuszy zajęć z dziećmi, a także koncepcje i propozycje rozwiązań niektórych zagadnień.

Jak przezwyciężyć
trudności w nauce?

Przewodnik dla nauczycieli i rodziców

Nr kat. 138
Format A5,
Objętość 120 stron
ISBN
978-83-7173-191-4

Cena: 14,00 zł